

Pest, julius 16-kán 1854.

A „Vasárnapi Ujság” hetenként egyszer egy nagy negyedréti iven jelenik meg. —
Előfizetési díj helyben: julius—decemberi folyamra azaz: hat hónapra 1 pft.
Házhoz küldve 1 ft. 30 kr. p. p.

Postán elküldve minden egyéb költség nélkül: julius—decemberi folyamra
azaz: hat hónapra 1 ft. 30 kr. pp. — Az előfizetési díj az alulírt kiadókhöz bér-
mentve utasítandó. — Landerer és Heckenast, kiadók (Egyetem-utca 4. sz. a.).

Napier Károly.

Született korunknak e nevezetes férfia 1782-dik év mar-
tius 6-kán. Atyja Napier Károly hajóhad kapitány volt. Mint
14 éves fiu lépett a tengerész szolgálatba, mint önkénytes, s
husz éves korára lett hadnagygyá. 1808-ban egy kised hajó-
val egy francia hadihajó ellen szerencsésen csatázott. 1813-ban
a „Furious” (Dühös) hajóval elfoglalta Ponza szigetét, a leg-
borzasztóbb ágyutüzelés ellenében. Gordon kapitány, ki ez al-
kalommal a hajóhadat Alexan-
dria ellen vezette, rendkívül
magasztalá az ifju Napiert. Az-
után sokáig pihent, míg 1833-
ban ismét a Vinczefok előtt
győzelmesen szétverte Don Mi-
guel hajóhadát, s innen nevez-
tetett ki Szent Vinczei grófnak.
1839-ben a syriai hadjáratnál
megverte az egyiptomiakat, s
900 angol és 500 török élén
ostrommal bevette Sidont, mel-
lyet 2700 ember védett, s azo-
kat mind elfogta. Ugyanekkor
Beirut előtt újra megverte az
egyiptomiakat s a várost elfog-
lalta, s Szoliman basa egész se-
regével megadta magát az an-
goloznak, Angliába visszatérve
érdemrendekkel és kitünteté-
sekkel halmoztatott el, előbb
ellenadmiral, majd aladmirallá
neveztetett ki. Marylebone vá-
lasztotta őt el alsóházi követ-
nek, a mi népszerűségének bi-
zonyítványa. A mellett nem-
csak jó katona, hanem tudom-
ányos ember is, leírta a span-
yol háborút, a syriai hadjárat-
ot s tudományos értekezéseket
a hajóépítésről, sőt 1828-ban
egy általa készített hajó mintáját nyújtotta be az admirális-
nak, melly a londoni muzeumban van most is letéve.

Kinézéséből e szelid arcznak aligha gondolná valaki, hogy
e pillanatban háromezer ágyu szólalhat meg e jámbor tekintet
egy intésére, s romba döntheti a világ leghatalmasabb várát s
a leghatalmasabb uralkodók egyikének fővárosát.

A köszén eredete s bányászata.

II.

Lassan, de annál biztosabban s folyton növekedő erővel
hat be a tudomány, a mindennapi élet töle sokáig elzárt
körébe.

Mióta Humboldt, s a halhatatlan Oersted munkáiban tudom-
ányosságot művésziesen szép, de minden mivel emberre nézve
érthető, népszerű előadással e-
gyesíteni igyekeztek: a tudom-
ányköre mind inkább tágult,
s egyes, ugynevezett tudós osztá-
ly kiváltsága, kizárólagos tu-
lajdona lenni megszűnt, s a tár-
sadalom minden osztályainak
közös tulajdonává vált.

Mig a középkor s az ujkor
első századain keresztül a ter-
mészettudós vagy vizsgáló, éve-
ken át folytatott fáradozmainak
jutalmát, egy uj felfedezést, le-
hetőleg titokban tartani, s min-
den tudalmát rejtélyes jelké-
pek, mondatok alá takarni s a
világ szemei elől elrejtteni igye-
kezett: az ujkor tudósa vagy ez
osztály legnagyobb része, a tu-
domány határtalan mezején tett
uj felfedezéseit, minél előbb köz-
tudomásra hozni s ez által köz-
hasznává tenni igyekeznek.

Századunk tudományának ne-
mes „feladata: nyereségeit
az életre alkalmazni s közhasz-
nává tenni;” — hiszen ha a leg-
régibb kortól napjainkig min-
den felfedező találmányát ti-
tokba rejtteni, nem pedig köz-
hasznává tenni iparkodott vol-

na, valóban az emberi miveltség, bár története évezredekéről szól,
felette alacsony fokon állana.

S valóban a tudomány „népszerűsítése körül tett kísérlete-
ket” s törekvéseket méltó és örvendetes siker koszorúzta. — A
nemtudós, de mivel vagy legalább magukat mivelni óhajtok
— s „ki volna, ki magát mivelni nem akarná?” —
érdekkel fogadják a legkomolyabb tudományos értekezése-

ket a mint gyakorlatilag s népszerűen, de nem póriasságban, adattak elő.

A pesti *ipartanoda* termeiben vasárnapokon tartatni szokott népszerű, természettani előadásokon vegyületes hallgatóság gyűlt össze; jogász és katona, orvos és kézműves, egyforma figyelemmel kísérte a mester előadásait, ki népszerű de kellemesen vonzó előadásával a legújabb felfedezéseket, számos tudós fáradsalmainak díját, bámulatos könnyűséggel közérdekessé s hallgatóinak sajátjává tenni érté.

Meg lévén győződve, hogy szíves olvasóim a tudományt kedvelő osztályba tartoznak, s ennek felfedezései s haladása iránt szeretettel viseltetnek, — reményem nem veendő rosz néven, ha e kis kitérés után az előbbi kerékvágásba visszatérve, a multkor említett köszénről még néhány szót szólnok.

Régóta ismerék a köszén minden ásványi tulajdonit, régóta használták sok helyen különféleképen a nélkül, hogy *eredetéről* tiszta tudomásuk lett volna, vagy erről csak elmélkedni is érdekesnek találták volna.

Szomszédaink, a tudomány minden ágában szorgalmasan kutató német tudósok azonban, csakhamar erről is vitatkozni kezdettek, s e vitáknak köszönhetjük mind azt, mit e tárgyban tudunk.

Voltak némelyek, kik a köszén, mint a kén, szervtelen testnek, egyszerű égékeny ásványnak lenni vitatták, — míg mások, számos és sokhelyütt tett vizsgálódások alapján, a „köszént nem szervtelen anyagnak, hanem szerves anyagok maradványainak, óriás szénné vált növény-halmazatoknak állítják.“

Kétségen felül emelte e véleményt azon sok, a köszén telepeket fedő agyagpala s fővenyő rétegekben talált, lenyomat, mellyek egész leveleket, ágakat sőt néha egész fatörzseköt ábrázolnak; — s azon körülmény, hogy a legszilárdabb fekete köszénben is, nagyítóüveg segítségével, rostos, sejtes vagyis növényi alakzatot lehet feltalálni.

Ezek alapján azon vélemény, hogy a köszén *növényeredetű*, általánosan elfogadottá vált, midőn ismét új vita támadt a körül, vajjon mi módon keletkezhetek ezen roppant növény-halmazatok?

Némelyek ezek eredetét „az özönviz előtti erdőknek tulajdoníták, mellyek fáit az ár által kitépve, a tenger hullámaintól távol helyekre sodortattak“ s mélyedésekben völgyekben összehoztatván s csakhamar „beiszapoltatván,“ légtől el lévén zárva, elkorhadtak, s az iszonyu nyomás alatt felette kemény setét színű szénné vagyis ugynevezett köszénné váltak.

E vélemény támogatásául szolgált azon tapasztalat, miszerint az éjszaki sarkhoz közel fekvő tartományok p. o. Island, Grönland partjaira a tenger hullámai évente sok ágakat, törzseköt és egyéb fatörzseket vet ki, mellyek a legdélibb tartományoktól hordatva, ezen növényzetben felette szegény tartományokban majdnem egyedüli tüzi anyagul szolgálnak. Támogatva továbbá ezt azon körülmény, hogy Europa éjszaki tartományainak köszéntelegeiben is, földünk legmelegebb égálja alatt, tenyésző növények maradványai találtattak, mi csak úgy létező lehetett, ha ezen növények távol helyekről hordattak az ártól éjszakrafelé.

Ez első pillanatra igen elmésnek tetsző magyarázat azonban, közelébb vizsgálva, alig állhatja ki a szigorú bírálatot.

Azon feltételnek, hogy ezen telepek egyedül óriási, összehozdort fahalmazatok volnának, ellentáll azon körülmény, hogy, tekintve a köszén telepek néha 20 ölnyi vastagságát, s a köszénben talált fáknak könnyűségét (ezen fák ugyanis a legkisebb fajsúlyu fanemekhez tartoznak), az illy halmazatoknak magassága minden valószínűség nélküli; — s csak képzelet által lenne felérhető. — Miért is mások a köszén keletkezését, a valót jobban megközelítő módon igyekeztek magyarázni.

Ezek szerint a köszéntelegek nem más „mint vizözön előtti óriás gyeptözeg telepek,“ mellyek az őskor buján termő virágatlan vízi növényzete által, hasonló körülmények között, hasonló módon keletkeztek, mint ilyenek, csak kisebb mértékben, maiglan szemünk láttára képződnek.

A szárazföld felszínén ugyanis, patakoktól átfolyt völgyekben, tócsákban és más vízenyős helyeken, vizalatt dus vízi növényzet támad, melly olly gyorsan mint támadt elkorhadván, vagyis szénné válván, egy felette vékony, de a fölötté újból támadó s ismét elkorhadó növényzet által folytonosan vastagodó szénréteg képződik. Az alsó rétegek a felsőbbektől nyomatva, mindig keményebbek sötétebbekké válnak, míg a legfelsőbbek végre iszappal, homokkal takartatnak s később kiásatva gyeptözeg neve alatt tüzelő szerül szolgálnak.

Hogy a köszén is hasonló módon keletkezett, mutatja nemcsak az, hogy a turfa alsóbb keményebb rétegei a barna köszén felső rétegeihez, ennek alsó rétegei a fekete köszén felső rétegeihez hasonlítanak, olly annyira, hogy ezen átmenetet ugyszólva szemmel kísérhetjük, de igazolja továbbá az is, hogy a köszéntelegek Beudant szerint, igen gyakran „kiszáradt hatalmas tektonok, tócsák fenekét ábrázolják.“

Mind ezeknél nagyobb bizonylat a köszén turfa-módja szerinti eredetére az, hogy a köszéntelegekben és azt fedező kéregregekben találtató lenyomatok, nemcsak a fatörzsek és galjak, de a legfinomabb levelek is a ronesolásnak, sodortatásnak nyomait, mit ha távol helyekről hordattak volna össze, magukon viselniök kellene, nem mutatják; — sőt ellenkezőleg még a legfinomabb részek is, olly épek és sértetlenek, minden rostjai tisztán láthatók; mi bizonyára csak lassu elborítás s nem erőszakos összehozásra mutat.

Mint a serdülő lány, szüz szerelme zálogául vett virágot, imakönyvének lapjai közé ügyelő gondossággal zárja, ugy zárta a természet, rejtélyes könyvének óriási lapjai közé az ősnövényzet egykori díszének maradványait. — Évezredek multanak, mióta ezek eltemetve heverték, míg végre eljött az idő, midőn az anyaföld legifjabb s legkényesebb szülöttje az ember, daczolva a mélység kísértetes veszélyével, a bányák setét üregeibe leszállt, s a szóval, „hideg körétegekről olvasá le földünk kőtáblákra irt történetét.“

Mint a kegyeletes gyermek, édes anyja könyvének levelei közt talált száradt virágok látásánál, bár illatjuk s pompás színeiktől őket rég megfosztá az idő, anyjának ifju korára vissza emlékezik, s az eszmetársulat lenge fonalán, tündéri gyorsasággal a bokor, mellyen virult, a kert s azt környező táj képzelete előtt feltűnik s benne az alakok mindinkább megszilárdulnak, — ugy sikerült az emberi észnek, ezen csekély szín és illattól megfosztott maradványokból, az összehasonlító természettudomány s képzelő tehetségének segítségével, az eltemetett növényzetet, s mert ez teszi a táj jellegét, az elsüllyedt világról tájképet, a valót igen megközelítőt, állítani elő.

„Fárasztó egyformaságban, ugymond egy német természetudós, tünt fel a zajgó tenger habjaiból az alacsony köszénsziget, mellyen korunk szigeteinek szakadozott sziklapartjait hiába keresnők. — Mély posványok, dus, de virágtalan növényzettel tarkart ingoványok lepték a száraz földet, mellyen az első turfa-telegek keletkeztek; — az elkorhadt növényrészekből támadt televény földből, pompás őserdők emelkedtek. — Nyalka, harmincz lábnyi pálma alakú fák törtettek a nehéz sűrű gőzfelhőkön keresztül, mellyek a nap sugárait felette gyengítették.“

Legyező-alaku lombtetőjük óriás kőtyagforgó gyanánt, könnyű ingásokban lengett ide stova a szellő leglággyabb fuvátánál.

Feltekintve sajátos ellentétet képezhetett ezek könnyű, légies lombtetőjük a gőztől terhelt légkör borongós setét felhőivel.

Fásalaku füvek között itt ott fenyűalaku fák, *pikkely- és pecsétfák* már egészen kihalt neveivel felváltva, emelkedtek ég felé; néhol „pálmák kezdeményei“ is valának láthatók.

Csüggesztő egyformaság, párosulva a legmélyebb siri esendel jellemzé az őskor köszénerdeit. A sivar magányt madárdal, bogarak dongása nem zavará. Csak egyes napfényt kerülő hüllők, békák, kigyók és óriás gyíkok sikamlottak kísértetiesen e turfa mocsárokon keresztül.

A hatalmas turfa-telegek készen voltak, a köszénerdők rendeltetésüket teljesíték, s a föld belsejében megrázkodva, felszínüket hatalmas hegyekké tornyosítá, a tenger szilaj árjait, iszo-

nyu felhőszakadásokat onta előbbi kedveltjeire s őket hatalmas viz- és iszapárak alá temeté.

Ez iszap képezi a kőszételepeket fedő veres fővenyő rétegét, a hajdankor kőszén-erdeinek óriási sirkövét.“

Dr. Hegedüs.

Orosz ujonczok.

Mikor az orosz ujonczokat összefogják, egy egy zászlóalj ilyen kikészítetlen katonát átadnak egy tapasztaltabb tisztnak, hogy csináljon belőlük hadfiakat, annak rende és módja szerint. A nyers embertömegben kívül egyuttal a kikészítetlen bört és posztót is megkapja, mellyből zászlóalja számára csizmát és felöltőt készítessen.

Azt képzeljük, hogy ilyenkor az illető tiszt felszólítja ujonczait, hogy a mellyik közülök csizmát tud varrni vagy kaputot szabni, álljon elő, legalább mi hasonló esetben ugy cselekednénk. Világért sem teszi. Hanem a mellyikre a szeme esik, arra rámutat: „te leszesz szabó, te másik csizmadia,“ stb.

Ha nem értenek a rájuk bizott mesterséghez, megtanítják rá őket, még pedig igen rövid időn.

Hasonló történik a zenekarral is. Kinek sípot, kinek dobot adnak a kezébe s megkell neki tanulni a művészetet, ha török ha szakad.

Egy ezredes dicsekedve mondá egy más országbeli főtiszt előtt, hogy a moszkvai granátosokat ő így alakította.

Emez csodálkozva kérdezé tőle, hogy miért nem kérdezé ki őket inkább, hogy odahaza ki kicsoda mesterséget követett, hiszen ujonczai között bizonyosan akad elég, a ki otthon varga, vagy szabó volt, olyan is, a ki a balelajkát, az oroszok nemzeti furulyáját tudta fújni s ez bizonyosan jobban értend a zenéhez, mint a ki a lapkit (kéreg papucsot) varrta amott...?

— Hát azt hiszi ön, mondá az ezredes, hogy ezek közül csak egy is megvallaná, hogy tud valami mesterséget? Inkább egy ujat tanul, s hamarabb engedi magába verni a hangjegyek ismeretét, hogy sem tisztjével tudatná, miszerint más foglaltosságra képes.

Téli sétány.

I. Pál, orosz czár egy napon parancsot adott ki, hogy a Newszki palota kilátásában két pompás sétányt kell felállítani. Négy sor fának kell két orosz mérföldnyi hosszúságban ültetve lenni, minden fának három öl magasnak lenni, s színes korlátokkal bekerítve lenni az egésznek.

Ekkor épen tél közepe volt, vad, csikorgó oroszországi tél, féleles hó a föld felett, s a hó alatt egy ölnyire megfagyva a föld. A parancs azonban ki volt adva, s a tavasz első sugáira már bimbóba kellett indulni a sétánynak s jövő nyárra árnyékos fáknak állani két mérföldnyi messzeségre. Ennek pedig végre kell hajtani, mert a czár ugy parancsolta.

Maga a trónörökös, Sándor nagyherceg vezette a munkálatokat, miknek óriási nehézségei minden fogalmat meghaladnak. Harmincz napig dolgozott rajta folyvást tizezer munkás, félre hordva az utrol a havat s fejszével vagdalva fel a kőkemény fagyott földet, a mellybe a fákat el kellett ültetni. Az erdőkből roppant fáradsággal ásták ki a nagy szálfákat s a töveikre fagyott földdel együtt hengereken szállíták odáig; akkor minden lyuk felett, mellybe egy fát kellett ültetni, nagy tüzeket raktak s így olvaszták fel a földet, hogy a gyökerek megfogamzhasanak benne. Minden illy elültetett fa hetven forintba került. De harmincz nap alatt készen volt a sétány, s a tavasz kezdetével lombos fák állottak a Newszki palota előtt két mérföldnyi hosszúságban.

Hasonló óriási erőfeszítés történt II. Katalin czárnő idejében. Julius 5-én 1796-ban a villám lecsapott a Waszili Ostrow kikötőbe s elégette az ott levő hadihajókat mind, a munkások lakáival, s az építő műhelyekkel együtt. A kár nyolczvan millió rubelre becsültetett. Ekkor ünnepélyes ukázt bocsátott ki a czárnő,

mellyben elrendelé, miszerint *hat hét lefolyása alatt* az egész elveszett flottának újból felkell építve lenni, ugy hogy még a fagyok bekövetkezte előtt elhagyhassa a kikötőt. Az ország minden részeibe sebes futárok vitték a parancsot; Archangelből munkásokat és építő anyagokat hozattak, éjjel nappal dolgoztak rajta, hogy száz gálya készen legyen a kitűzött napra, s bárha elkéstek is a befejezéssel, de mind a mellett a legbámulatosabb erőfeszítés példáját tüntették elő.

Különös párbeszéd egy orosz s egy francia főtiszt között.

Szuvaroff egyszer összetalálkozott egy Oroszországban utazó francia főtiszttel s a mint azt neki bemutatták, következő beszédbe eredt vele.

— Hová való? kérdé a francziától nyersen.

— Frankhonba, felelt az gyorsan.

— Kicsoda, kicsoda?

— Katona.

— Mi rangja van?

— Ezredes.

— Hogy híják?

— Lamath Sándor.

— Jól van.

Ekkor a francia állt neki.

— Hát ön hovávaló?

— Oroszországba.

— Kicsoda, kicsoda?

— Katona.

— Mi rangja van?

— Tábornok.

— Hogy híják?

— Szuvaroff.

— Jól van.

Azzal hátat fordítottak egymásnak.

Ferde izlésről, különösen pedig a bulldog nevű kutyákról.

Senki ne vegye rossz neven, ha szót emelünk egy nagyon elharapózni kezdő csuf divat ellen.

Egy korszak lelki nemességét mindenkor legbiztosabban ítélhetni meg az abban uralkodó izlésről. Lelkes időkben csak azt szeretik, a mi nemes, szép és értelmes s a népek ösztöne elfordul mind attól a mi rut, torz és buta. Azonban az emberi fejlődés történetében mindig akadunk visszaesésekre, látva, hogy egy vagy más fejlődő jó irányt mint szorítja ki egy időre egyegy vad izlés. Ezt tanusítják nem csak a népek történetei, hanem a tudományok és művészetek fejlődései is. Minő borzalmas tárgyakat választottak a keresztyénség első festészei valóságos elragadtatásukban, — szétmarczangolt szenteket, rothadó csontvázakat, fekélyes testeket! S a kutató ész hányszor téved a babona országába, hányszor várt csodaerőt az undorítóól, az émelyítőől (a mi nagyban kezd újra elharapózni napjainkban is — gondoljunk csak a sok szerencsétlen keserű viz, s kénes vizivókra!), hányszor látta rejtélyesnek azt, a mi természetes, csak akkor találván meg a nyitját, miután már a természetlenség egész birodalmát bebarangolta.

A divat hullámzásaiiban még nagyobb számmal mutathatni fel ama visszaesést a rutba és utálatosba. Emlékezzünk csak vissza a hajporos parókákra s az abroncsszoknyákra, a kificamodott izlés ezen legkiáltóbb bizonyítványaira, a mopszlikra s khinai pagódlakra! s végre nézzük a napjainkban lábra kapott divatot, a *bulldogok* tartása, szaporítása körül.

Valóban kirívó tünemény korunk széptani és emberi érzelmeinek fejlődése között. A bulldogokat, mint közönségesen hiszik, a mult század közepe táján hozták Kanadából a mai Észak-amerikába, hol ez állatokat később szökött rabszolgák föl-

keresésére használták, kiknek nyomát e kutyák állítólag meg-
 érzék. Az amerikai szabadságháború után Európába is áthozták
 s vad indulatuknál fogva csupán a még akkor szokásban volt,
 állatviadaloknál használták uszításokra, különösen bikák ellen.
 (A bika neve angol nyelven *bull*, a kutyaé *dog*, s bulldog tulaj-
 donképen annyit jelent, mint bika-kutya, bika maró eb.)

A bulldog, testalkatánál és értelmiségénél fogva, még a
 legalsóbb fokon álló állati fejlődések közé tartozik. Mert az ál-
 lattanban is meglehet különböztetni a teremtmények fokozatos
 emelkedését, fejlődését, s a bulldog azon nyers természeti ala-
 kulatok közt foglal helyet, minő p. o. a krokodil, bival, béka stb;
 mellyeknek a szépség, jóság és értelmiségből minél kevesebb
 jutott. E különböztetéseket s az illyszerű felfogásokat feltaláljuk
 már a legegyszerűbb emberek s népek öntudatlan ösztönében
 is, s az érzékeknek némi eltompulása s bizonyos rábeszélés,
 vagy hosszas megszokás kell hozzá, hogy az ezen állatok ellen
 önként fölmerülő undor vagy ellenszenv bennünk elnémuljon.

Széptani tekintetben a bulldog csak torzképe minden ne-
 mesebb állati képletnek s a régi görögök még csak a pokol tor-
 názán órálló ebet, a Cerberust, sem festették illy csufnak.

De talán hasznosságaért békülhetünk ki vele? Talán ügyes-
 sége, tanulékonyasága mulattat? hűsége megvéd? — Legkevésbé
 sem. Tanulékonyaságra nézve a legbutább állatok közé tartozik
 a bulldog; hasznosságát és hűségét megczáfolja gonosz indulata,
 melly által felette veszélyessé válhatik, ha egyszer felgyuladt
 benne a szenvedély. Tudjuk, hogy illyenkor ezen eb tökéletesen
 elveszti maga feletti hatalmát s ha egyszer valami tárgyba, em-
 berbe vagy állatba belemarta magát, vak és siket lesz saját
 gazdája irányában is, izmait görcs mereviti meg s keresztcsont-
 ját kell megsértened, hogy görcse muljék s dühe alább hagy-
 jon. Legalsó foka a vadságnak. Tanítani semmire sem lehet s
 hasznát csak szenvedélyes dühének lehet venni. Meglehet azért,
 hogy igen jó kutya, mészárosok, marha-hajcsárok birtokában,
 de ha látjuk (s napról napra gyakrabban látjuk,) hogy illatos
 fűrtü arslánok kedvencz kísérelőjökül választják s itt ott hölgyek
 is találkoznak, kik csaknem ölebőknek szemelik ki — akkor
 gondolkozóba kell esnünk az izlés és illem felőli fogalmak el-
 ferdülése felett.

Végre van e dolognak olyan oldala is, melly a társadalmat
 közösen érdekli. Nem tekintvén ugyanis, hogy már az is elég
 veszedelem, ha olly vadállatokkal kell együtt lagnunk, mellye-
 ket az emberi erő nem képes minden esetben elég biztossággal
 féken tartani s a férfi, ha talán magáért nem is, de neje, gyerme-
 kei miatt, különösen nagyobb városokban, s az állattal ugyan-
 azon egy házban lakva, folytonos aggodalomban érezheti magát,
 — még figyelembe veendő, hogy az ezen állatokkal vegyület által
 nemesebb kutya fajaink, ezen tapasztalt hasznos és szükséges,
 vagy legalább becses házi barátok elrutulnak, elbutulnak, szó-
 val elkorcsulnak. S valamint a nemes ló, ugy a nemesebb ku-
 tyafaj is érdemelne egy kis figyelmet.

S hogy még többet is mondjunk, nem lehet-e e csunya faj
 látása befolyással az emberi faj fejlődésére is? Tudva van, hogy
 a régi görögök nejeiket bizonyos gyöngéd állapotaikban csupán
 szép és nemes tárgyak szemléletére szoritották, szigoruan óva
 őket az ellenkezőtől. S a mélyebben buvárkodó természetudo-
 sok már régen kimondták azon nézetet, hogy egész fajok elkor-
 csulhatnak, ha örökké a természettől eltérő torzalakokat, bor-
 zadályt okozó képeket látnak magok előtt. Így p. o. egy német
 orvos írja a jelen század elejéről, hogy bizonyos déli németor-
 szági uraság egyszer egy szerezcent hozott jószágára, hol évek-
 ig lakott azután. Ez olly bémész borzongást okozott a falusi
 népségben, hogy következesei csakhamar meglátszottak a kö-
 vetkező nemzedéken. Az asszonyok nem szültek ugyan fekete
 gyermekeket — s ez minden mélyebb gyanut elhárít rólok —
 de valamennyi ujonszülött koponyáján, feje formáján meglát-
 szott, hogy az anyák gyakran s talán hosszasan nézegették a
 szerezcentnek idegen idomu fejét. Már pedig a koponya alakulá-
 sától függ nagy részben az értelmi tehetségek fejlődése.

Ne szaporítsuk tehát a bulldogokat!

K.

Egy bál Tahiti szigetén.

E sziget a déli tengeren jelenleg Franciaország birtokában
 van, azelőtt Angliához tartozott. A francziák iparkodnak a vad
 indus lakóknál europai miveltséget otthonossá tenni, a miből
 azután sajátságos vegyülete támad a vad és szelid tarkaságok-
 nak, minőt leir az elmés Pfeiffer Ida, utazónő, egy ottan tarta-
 tott tánczvizgalomról.

E vizgalmat a francia kormányzó adta s hivatalosak voltak
 rá a szigetlakók főrendei is; a vad urak és asszonyságok mind
 családjaikkal együtt.

Némelly vad gavallérok már vitték annyira a dolgot, hogy
 fehér nadrágot vettek magukra, de egyebet semmit, mások ellen-
 ben csak frakkot huztak és aztán egyebet semmit, de volt annyi
 becsületérzés bennük, hogy a frakk hátulját vették előre, a hogy
 ez sokkal is czélszerűbb. Sokakon azonban a parconak nevezett
 tollkötényen kívül, semmi más öltözet nem alkalmazkodott.

Jelen volt maga Pomaré királyné is, nagy, csontos, izmos
 asszonyság, mintegy harminczhat éves, arca szelid és ajkai kö-
 rül kellemetes, világos kék atlasz ruha volt rajta, drága fekete
 csipkével két sorban, füleiben nagy jázmin virágokat viselt;
 hajában koszorut, kezében himzett zsebkendőt tartott, s erre az
 ünnepélyre harisnyát és czipőt huzott; ezeket mind a francia
 uralkodótól kapta ajándékba.

Férje legszebb férfi a Tahiti vadmagánok között; francia
 tábornoki egyenruhát viselt s elég jól tudott benne mozogni.

A királynő tiszteletölgyei, az ország legelőkelőbb kisasz-
 szonyai fehér muszlin rokolyákat viseltek s igen illendően tar-
 tották magukat. Tánczoltak is francia négyest azottani katoná-
 tisztakkal, még pedig hiba nélkül; csak egyedül a lábaik iránt
 lehetett némi aggodalom, mert ők nem viseltek sem czipőt, sem
 harisnyát. Az öreg asszonyságok fején europai hölgykalapok
 voltak, a mi nekik igen furcsán illett.

Asztal előtt a királynő szivarozáshoz fogott: ebédnél pedig
 mindannyian igen illedelmesen viselték magukat, a vadfejedelmek
 szépen töltötték az europai asszonyságok poharaiba, s ipar-
 kodtak igen udvariasak lenni, s az egész vizgalom közmegele-
 déssel és barátságos érzelemcserével végződött.

Garam-vezekényi pusztá templom.

Bars megye lévai járásában a Garamfolyó partján, Zseliz és
 Damásd helységek közt, előbbtől 3 negyednyi távolságra, utóbbi-
 val csaknem egygyé olvadva, szép rónatárségen, gyönyörű hal-
 maktól övezve, termékeny határral, mintegy 800—900 magyar
 ajku lakossal, kiknek nagyobb része helvét hitvallású, néhány
 római katolikust kivéve, van Garam-Vezekény helysége. A hely-
 ség észak-keleti részén, a Sárpatok partján áll magánosan, elha-
 gyottan, kormos falaival, légbemereszkedő tornyával egy pusztá
 templom. Ki építette e templomot, magános ember-e vagy köz-
 ség? arról nincsenek biztos adatok, csak annyi bizonyos, hogy a
 17-dik század közepe táján épült, s akkortájt a damásdi és
 garam-vezekényi reformált lakosok tartottak benne isteni tisz-
 teletet, mignem végre a két község egymás közt meghasonlván
 a miatt, hogy a damásdiak az esztergami káptalannak, mint
 földesuroknak, részint ígérete, részint fenyegetése által a római
 katolikus hitvallás követésére kényszerítették.

Most egyszerre kitört a legszomorubb szakadás, vége hosz-
 szá nem volt az egyik vallásról a másik vallásrai át- és visszaté-
 résnek, hol egyik, hol másik felekezetnek sikerült tulnyomóságra
 vergődni, s a mint egyik vagy másik felekezet erősebb volt,
 az kerítette birtokába a templomot. Az illy örökös villongások
 a reformált hiveket, egy új templom építésére kényszerítette,
 beleunva a már különben is rég óta tartott czivódásba; így tör-
 tént, hogy 1780-dik évben maguknak templomot építettek, ön-
 ként lemondva előbbeni templomuk birtoklásáról, és az 1791.
 országgyűlés a római katolikusoknak, mint kik ez időszerint
 a templomot birták, azoknak birtokába meghagyta. Az ujonan
 alakult római katolikus egyház az illy viszályok között, soha
 meg nem öröködhetett, bár egyideig annyira mennyire fentar-

totta magát; később, a hívek részvétlensége és pártfogók hiányában az annyi vizsalyokat szült római katolika egyház önmagában megszűnt, és odaszoritkozott, hogy az erőszakkal elvett templomban, e folyó század elejétől 1837. évig, évenként egyszer tartatott latin szertartás szerint isteni tisztelet a zselizi plebános által, mint kinek egyházához Garam-Vezekény, mint fiók-egyház tartozott. Látva a katolikusok, hogy minden erőködések hasztalanok, 1824-dik évben, midőn a garam-vezekényiek 1780. évben épített templomukat kijavították, a reformatusokat templomukkal megkínálták, kik azonban, még fris emlékezetükben lévén őseiknek e templomérti vizsalyuk, el nem fogadták, mellynek következménye az lett: hogy 1837-dik évtől fogva az évenként tartatni szokott bucsú-ünnepélyek is megszűntek. Ez idő óta a templom bezárattott; elhagyatva, egyedül baglyok és denevérek fészkeül szolgálva, úgy állt 1847-dik évig, midőn egy hirtelen támadt szélvész az egész templom tetejét a földre terítette, azalatt falait külről s belülről az idők viharai összerombolák, egyedül tornya állt még kúpjával, de azt is 1850-dik évben a szél levetette, most pusztán áll.

A templom, romjairól itélve, a nagyszerűebbekhez tartozott; góth modorban épült keskeny ablakai, a templom hosszába félkörbe épült szentély, melly hihetőleg már a római katolikusoktól utólagosan toldatott a templom épületéhez, s az épület területe gyaníttatják a szemlélővel, hogy egykor e templom a vidék legfényesebb templomai közé tartozott.

Egy pár szó Szontágh Gusztáv urhoz.

Megbocsát tisztelet hazámia, ha egy nagyszerű és közérdekű tárgyban szerény megrohanást intézek önnek becses türelméhez. Közérdekű ez, minthogy a dinnyét minden ember szereti, (tudniillik a belét, héjasul csak a kozák kedveli) és nagyszerű, minthogy meglehet, miszerint ön is, meg mások is nagyszerűen ki fognak érte nevetni.

Van nekem Szibériában — akarám mondani: — a Svábhegyen egy kis kertem, a hol üres időmet Flóra és Pomóna társaságában szoktam tölteni, ültetvén mindent, a mi zöld, és beoltván fűt fát, a mibe belekapcsolhatom. (Az illetők megnyugtatóására jelentem, miszerint az említett kisasszonyok már nem fiatalok, még Virgilius előtt születtek, matriculát nem ismert időkben.)

Azért jutott eszembe Szibéria Svábhegy helyett, mivel itt oly hidegek szoktak lenni, hogy téli gúnya nélkül kiinn-nyaralni képtelenség; a legmelegebb nyárban is négy fokkal alantabb áll a hőmérő itt, mint Pesten; a mi részint a közeli erdőségeknek, részint a szokásos északi szeleknek tulajdonítható.

Az idén az a vakmerő eszmém támadt, hogy e vad vidékén a hajdani Marahánianak dinnyét (!) termesszek; a miről az az általános hit, hogy ez a Svábhegyen csak üvegházakban tenyészthető. Elővettem tehát nagyon tisztelt hazámianak a dinnyészetről írt igen becses kézikönyvét s annak utasításai nyomán egy ispaháni teljéből s egy óriási kandalup fajjal kísérletet tevék. Korán martiusban elkezdve a megültetést, s később természetesen egymástól távol különböző helyre ültetve a külön faj rászait s azóta is folyvást ápolva, takargatva; végre oda jutottam, hogy már mind a kétfaj bőven kezd kötni, s különösen az ispaháni, mellynek alakja hasonlít érett korában egy hosszú disznósajthoz, már szép gyümölcsöket mutat s így reményem lehet, hogy septemberig, mikor a faj érni kezd, (minthogy télig eltart) tökéletességre jutand.

Hanem mind *nem az* adott nekem arra okot, hogy tisztelt kegyedet, s vele együtt a Vasárnapi Ujság minden dinnyetermesztőit „fegyverbe” kiáltam; hanem az: hogy midőn e napokban kertemnek egy elhagyott dombjára vetődöm, a hol nem szoktam járni, nagy meglepetésemre egy egész dinnyetelepet találok rajta, mellyen sokkal szebb és több gyümölcs volt már, mint az én nagy gonddal ültetett, ápolat, takargatott, öntözgetett és kapálgatott rászaimon. E dinnyék létezéséről senki sem tudott semmit; s elhagyott állapotjuk eléggé bizonyítá, miszerint valóságos talált gyermekek.

Az egésznek a megfejtése az, hogy azon a dombon tavaly sertés állt s oda behányták a dinnye maradványokat; az idén máshova szállított a hidas s elébbi helyét bevettetem tengerivel. Itt termettek maguktól az illető rászák, miknek magjai e szerint *egész télen át* a szabadban maradtak. Hihetőleg a sertés trágya gátolta egyfelől korai kikelésüket, másfelől késői megfagyásukat, minthogy az olyan sem hideg sem meleg valami.

Ebből koránsem azt akarom következtetni, mintha e szerint az ápolás helyett okosabb volna mindent az áldott természetre bízni; azt sem követelem, hogy mint valami fontos felfedezés szerzőjét sorozzanak az *ujabbkori ismeretektárába*, hanem bízom nálamnál tapasztaltabb és belátóbb természetbuvárok figyelmére e kérdést:

„Vajjon az által, ha a dinnye magját *összel szabadban* ellehetne vetni, nem nyernénk e (hasonló ápolás és figyelem mellett) *tartósabb s az időjárásoktól kevésbé pusztított rászákot*, (az idén még június elején is fagyok voltak s már akkor e rászákknak, — a melegágyiak után itélve, — nyolcz, tiz levéllel kellett birniok) *gyorsabban fejlődő gyümölcsöt* és talán még *sajátosabb ist és zamatot is?* megállapított elv levén, hogy ugyanazon növényfajt mindig tökéletesíti azon körülmény, *ha magjai télen át a földben érlelődhetnek.*“

Már most tessék nevetni rajtam. . . .

Meglehet, hogy olyan dolgot fedeztem fel, a mit már az özönvíz óta ismert minden ember; de rám nézve ujság volt az, mint a londoni cokeney előtt a kakaskukorítás.

Azért még egyszer bocsánatot kérek vakmerőségemért, maradván önnek legőszintébb tisztelője
Jókai Mór.

Ipar, gazdaság.

Óriási orgona. A sydenhami palotában felállítandó óriási orgona, három tanár s egy orgonakészítő felügyelése alatt készül. Költségsül mintegy 350,000 tallér van kitűzve. A fuvót pótló készüllet a föld alatt foglaland helyet s egy külön e célra szánt gőzgép által fog hajtani. Az orgona szerkezete vasból lesz s az eddigi famunkák üvegből, hogy a műnek elromlása esetére a bajoka azonnal annál könnyebben kiismertethessék.

Új bölcsők. Amerikában új bölcsőket készítenek, mellyek egy benne levő óramű segítségével órahosszat hintáznak, a nélkül hogy a gyermek anyjának vagy dajkának kellene a ringatással tölteni idejét. Szép találmány ez is, de bizonyosan még jobb s egészségesebb, ha a gyermeket úgy szoktatják, hogy minden ringatás nélkül aludjék el.

Nadálytenyésztés. Hazánk némely vidékének, nevezetes kereskedési cikke a *nadály* vagy *pióca*, mellynek kiterjedt használata van a gyógyművészetben. Megérdemli tehát, hogy figyelem fordíttassék tenyésztésére. Franciaországban egy egyszerű paraszt sajátságos módját találta ki e tenyésztésnek, még pedig oly sikerrel, hogy néhány év alatt gazdag ember lett belőle. Ő ugyanis tavakban nevelt nadályait, eleven de vén lovak és tehenek vérével hizlalja. Ez állatokat a toba hajtja s ott tartja őket bizonyos ideig, míg szükségesnek gondolja. A nadályok jóllaknak vérről, megnőnek s erősödnek. Nyár idején rakják tojásaikat; a nem sokára kikelő apró állatok, a kiszolgált barom vérével táplálkoznak. Vajjon a ló és tehén jól érzi-e magát e különös hizlalási mód mellett? arról nem irnak, de annyi bizonyos, hogy sok oly állat tesz még ez által szolgálattot, mellynek a peczéren kívül már senki sem vehetné hasznát; s azt is hiszik, hogy az állatgyógytudománynak lesz oly szere, melly által amaz áldozatok vérvérvetését kipótolja.

Jó tanácsok a dohányzóknak. Minden pipás ember tudja, hogy az égő szivarnak *szájba érő része*, valamint a pipában levő dohány alja, igen csipős ízű. Ezt egy francia vegytudós, Malapert, a *nikotin* összegyűlésének tulajdonítja. Ez a nikotin egyike a legerősb mérgeknek s a dohány egyik alkotórészét teszi. Már pedig tudva van, hogy a nikotin a dohány égése által nem enyészik el tökéletesen, s hogy vízben teljesen feloszlik. Midőn a pipa vagy szivar meggyul, akkor a füst a dohány többi részein vonulván keresztül, mindenütt nikotin részeket rak le, még pedig, mennél nedvesebb a szivar vége vagy a pipa feneké, annál nagyobb mennyiségben. Nedves testtel vegyülvén a nikotin, biztosítva van a felosztás ellen s csak lassu párolgás által oszlik el. Innen van, hogy a nedves dohány szívását hamarabb sokalja meg az ember, mint a szárazét. S azért a nevezett tudós következő tanácsokkal szolgál a dohányzóknak: 1.) nem kell nagyon nedves dohányt színi; 2.) a pipának legyen u. n. viztartója (mint a német porzellán pipáknál szokás), a nikotin felfogására; 3.) a pipának és szivarnak csak felét kell megszíni, másik felét pedig, mivel nikotinnal telik meg, el kell dobni.

Mesterséges bőr. A vargák, szijgyártók s bőrrrel dolgozó más mesterekből gyakran nem tudják, mi tevők legyenek, a maradék bőrdarabkákkal, bőrhulladékkal. Többnyire szemétdombra hányják, sőt némelyek, nem rettegve a büztől, épen elégetik. Ki hinné hogy ezeknek is lehet hasznát venni? Amerikában összegyűjtik e bőrhulladékokat s van egy gőzmalom, melly e bőrszeleteket durva porrá őrli, ezt azután gummival vagy más ily ragasztó szerrel összedagasztják s hengerek által tetszés szerinti vastagságu lepényekké sajtoltják. Az ily uton nyert mesterséges bőrt tartósnak mondják, sőt a valódi bőrnél azon előnye van, hogy a víz épen nem hathat rajta át.

Gazdasszonyoknak. A tökkáposzta besavanyítását nagyon ajánlják külföldi lapok. Az eljárás körülötte egészen az, mi a közönséges savanyukáposztánál.

Száritott virágok. Egy francia virágfestő nő, új módot talált ki, mint lehessen növényeket és virágokat mumia-szerűleg megszáritani, még pedig úgy, hogy eleven színöket megtartják. Ha e találmány sikerült, nagy kárára válhatik a mostani virágcsinálóknak.

Oszták távirda vonalok 1853ban. Az ausztriai birodalom telegraph-vonalai egyre szaporodnak. Mig 1852-ben 545 mérföldet foglaltak el, egy évvel később, már 657 mérföldnyi hosszúságon vonult keresztül a

táviridai sodrony. A múlt évben terjesztetett ki Czegléd, Szolnok, Szeged, Lovrin, Temesvár, N. Szeben, Pétervárad, Zimony és az olasz Mesztre városokig. E vonalak mind állami, mind magán közlekedésre nyitva állanak. Egy évi jövedelem, a hivatalos közlésekből 48,000 pft-ra tétetik, a magánközléseké mindíg növekedőben van s múlt évben 382,203 pftot tett. A fentartási s üzleti költség 371,044 pft volt, mi a magánközlések jövedelméből eléggé fedezve van. Az állami sürgönyök száma egy év alatt 41,628 volt.

Tárogató.

— Hir szerint, a szomszéd *Szent Endrén* még e nyár folytán lép életbe egy takarékpénztári intézet.

— Mint lapjainkban is említve volt, végre felállított egy *vasuti szállító főhivatal* a város belsejében. E hivatal a Józseftéren van, s itt adhatók fel a vasuton elszállítandó holmik s néhány nappal az elindulás előtt is lehet utazási jegyet váltani. A viteldíjak következők: 50 fonton alul 4 kr.; 50—100 fontért 6 kr.; 100—200 fontért 8 kr.; 200—300 10 kr. p. p. s így tovább minden mázsától 2 krral többet. Az utazó közönség szívesen megfizeti e csekély szállítási bért, tudván azt, hogy ez által időben tetemes nyeresége van.

— A pesti *műegyletnek* Aradon már 140 tagja van, minélfogva nem sokára Aradon is fog rendeztetni *műtárlat*. Bár e szép példát minél több városaink követnék, hadd gyönyörködjenek azon műelvéken a vidékiek is, mellyekben a pestiek részesülnek.

— Az *állandó képtárlatot* mindig számosabban látogatják s lassanként szükségéggé kezd válni minden finomabb élvekre igényt tartó pesti embernél, hogy egy hónapi tárlat se muljék el a nélkül, hogy legalább egyszer meg ne nézte volna. Most midőn a nyári szak bőven hozza a fővárosba a vidéki látogatókat, ezekből a képtárlatnak is kijut illetteke. A mi a művészeket illeti, ezek között is dicséretes buzgalom jelei mutatkoznak; birodalomtuliak is már gyakrabban küldik ide műveiket, de még mindig legnagyobb számmal jelennek meg a bécsi és pesti festészek. — Venni még nem igen szeret a közönség, pedig minden hónapban nemcsak azért függesztetnek ki újabb képek, hogy 10 krajczárért gyönyörködjünk rajtok, hanem azért is, hogy vevőjük akadjon. Elni kell a művészeknek is. — A junius-juliusi tárlat, melly folyó hó 15-kén ismét újjal váltattott fel, általában dicséretes haladást tanusít s van benne néhány kép, melly a kitünően jelesek sorába tartozik. Hazai művészeink között megemlítendő *Német Antaltól*: Ó cs. kir. Apostoli Felségének arcképe, mellyről már régebben emlékeztek a bécsi lapok. E mű azért nevezetes, mert a néző azon hiszemben van előtte, hogy finom rézmetszés előtt áll, pedig az nem egyéb, roppant gonddal, és kitartással készült tollrajznál. Három évig dolgozott rajta a művész. Ára 4000 pft. Mint halljuk, sors-huzás utján fog kijátszatni. Ismert derék tájképfestőnk, *Ligeti Antal* ismét egy szép tájképet mutat be, melly *Visegrád* romjait ábrázolja. (E mű gróf Károlyi Klarissza tulajdona.) *Orlai Petrics Samu*, ki már több képtárlaton vonta magára a figyelmet, újabb tanuságát adá, hogy szorgalmasan tölté idejét külföldön és Bécsben. Ezt kitünően igazolja egy alföldi templom számára készült s most itt kitett nagy oltárképe, mellynek tárgya Jézus a gyermekek között, midőn mondá: „Hagyjátok hozzám jöni a kisdedekeket, mert övék a mennyeknek országa.” E kép bizonyosan díszre fog szolgálni az illető templomnak. *Weber Henrik* Rebekát festette a kútnál s *Giergl Alajos* egy beteg gyermeket, a mint aggódó anyja ölében tartja; mindkettő becses munka. Legremekebb képei a mostani tárlatnak a müncheni *Horschelt Fridrihtől* Ariadne Naxos szigetén (ára 1200 pft) és a Párisban tartózkodó *Pettenhofentől*: Egy magyarországi pusztai kis kép, de gyönyörű (ára 340 pft.)

— A magyar *festészakademiát* gyámolító társulat ez idén számosabb növendékeket részesíthet ingyen oktatásban, mint azelőtt. Tagjainak száma örvedetesen szaporodik, s míg a múlt évkörben csak 4 alapító tagot számlált, jelenleg e szám 11-re emelkedett. Az alapítók következők: 1. *Andrány Manó* gróf, 2. *Csernovics Péter*, 3. *Karácsonyi Guido*, 4. *Károlyi György* gróf, 5. *Károlyi István* gróf, 6. *Kassa városa*, 7. *Kunszt József* kalocsai érsek, 8. *Marczibányi Mária*, 9. *Nádasdy Leopold* gróf, 10. *Nagyvárad városa*, 11. *Ürményi Ferencz* ő ex. Bízott kilátás van, hogy e maecánások száma mindinkább szaporodni fog, valamint az egyszerű részvények is nagy keletnek örvendnek Budapest urí és polgári rende körében. Legközelebb Debreczen városa is 5 részvényt vállalt el (10 pft) a folyó évkörre. A festőművészet buzgó pártolását tanusítja többi között a dunagőzhajózás főbb tisztiszemélyzete, mellynek mintegy 50 tagja a társulat részvényesei közé tartozik. — Nem felesleges talán megemlítenünk, hogy egy egyszerű (2 pftos) részvény által joga támad minden tagnak egy tehetséges, jó erkölcsű ifjart intézeti növendékül ajánlani, mellynek megválasztása azután a választmány határozatától függ; az alapító tag önmaga jelölhet s határozhat növendéket. Az évenkénti képsorsolásban minden részvény illető számával játszik. A növendékek műtárlata ez idén, az ügyvitel rendes beálltával, ismét aug. 27-én fog tartatni, mit a szokott nyilvános és ünnepélyes díjosztás fog követni.

— A nemzeti múzeum nagyszerű *ásvány gyűjteménye*, a közönség szemléletére mult hét óta nyitva áll. Az igen érdekes és gazdag gyűjte-

mény 14 szobát foglal el s muzeumi őr dr. *Kovács Gyula* ur által rendeztetett.

— Felsőbb rendeletnél fogva, most a nagyobb helységekben is *cserép szindelytel* kell fedni az új házakat. Ezen rendelet érte többi között a szomszéd Soroksárnak mult télen leégett s most ujra épülő részét is.

— *A jégverés ellen* kölcsönösen biztosító magyar egyesületnél, biztosított folyó é. július 1-ig 839 fél 1,041,440 pengő forint értéket; július 1-től 7-ig 49 fél 78,870 pforintot. Összesen 888 fél biztosított 1,120,310 pforintot.

— *Iszonyu jégverés és szélvész* dühöngött f. é. 1-én Kőröshegyen, Baracsán, Alapon és Czeccén, 4-én pedig Domoszlón, melly által a termések lesujtattak. A Döbrötől Gyöngyösig terjedő vidék szinte el van verve.

Mi hir Budán?

— Kecskemét városa tudós tanodáját ipartanodává s reál-iskolává alakította át. Üdvözöljük érte és legnagyobb sikert jósolhatunk ez eszmének, melly korszerű és szükséges.

— Pesten egy uzsorást vizsgálati fogságba tettek. Ritka és feljegyzésre méltó eset.

— F. hó 15-kén Magyarhon herczeg primása Pestre érkezik.

— Bécsből többen készülnek Jeruzsálembe vándorolni.

— A budai keserűsösviz bécsi orvosok által is megvizsgáltatva, hideglelések ellen igen hatásos gyógyszernek állittatik, a mik pedig hazánkban különösen szoktak uralkodni.

— Fáy András tudós hazánkfia munkálataiért Párisból is kapott elismerő leveleket.

Egyveleg.

— *Ember-élet olcsósága*. Miklós, orosz czár 1825 óta uralkodik. Kiszámították, hogy a lefolyt 28 év alatt az általa viselt háborúkban *egy milliónál* több muszka veszett el. (Hozzá vetheti mindenki, ezek hány ezer meg ezer más nemzetbeli embernek okozták halálát!) A kaukaszai háboruban évenkénti középszámmal 20,000 muszka esik el, mi 28 év alatt közel 600,000-et tesz. Az 1828-29 évi török háboruban mintegy 300,000 esett el, mellyből 50,000 a pestisnek lett martaléka; ehhez járulnak a persa, lengyel (1831-32) és magyar háboruban szenvedett veszteségei. Mondják, hogy a jelenleg folyó török háboru is már mintegy 50,000 muszkat emésztett meg.

Hirdetmény.

A nemzeti színházi nyugdíjintézeti pénzalap növelésére, az 1854. junius 1-jén közzétett hirdetés óta, következő újabb készpénzbeli adakozások folytak be, u. m.

T. cz. Nagy Lajos, cs. kir. tolnamegyei közigazg. főnök ur 51. sz. gyűjtőívén: Nagy Lajos 2 ft., Thoman 2 ft., Döry Frigyes 10 ft., Szép György 1 ft., Stamer Ferencz 1 ft., Szelle Soma 1 ft., Klass 1 ft., Hübner 1 ft., Ujfaluzy 1 ft., Benyovszky 1 ft., Mikó János 1 ft., Radocsay 1 ft., Németh Mihály 1 ft., Szabó Mihály 1 ft., Perger Sándor 2 ft., Rosenstock Adolf 1 ft., Vesztergombi Amália 1 ft., Mihik János 80 kr., Albanich György 2 ft., Bartal György 2 ft., összesen 35 ft. 30 kr.

T. cz. Csopor Gábor ur 54. számú gyűjtőívén: Csopor Gábor 8 ft., Csapó József 1 arany, Fülezy Lajos 1 ft., Potyondy Juliana 10 ft., Potik 40 kr., Itigam 1 ft., Csornai prépost 5 ft., Szücs Lajos 1 ft., Sebesy Kálmán 1 ft., Hajós János 1 ft., Drescher Antal 1 ft., Pála János 1 ft., Badicz Imre 4 ft., Ostffy Pál 2 ft., Sándorfy János 2 ft., Döry Ádám 1 arany, Nagy Ignác 2 ft., Szerdahelyi Antal 2 ft., Argy István 1 ft., Noszlopy 1 ft., Tóth Samu 1 ft., összesen 46 ft. 40 kr. pengőben és két darab arany.

Melly kegyes adakozások által az intézet pénzalapja ismét 82 ft. 10 kr. és két darab cs. aranytal szaporodván, midőn a választmány a nemeskeblü gyűjtők s adakozók neveit nyilvánosság és közméltánylat tekintetéből ezennel kihirdetné, kedves kötelességének ismeri irányukban, a gyámolított intézet részéről legteljesebb hála-köszönetét nyilvánítani. — Pest, július 4. 1854.

Fáncsy Lajos, m. k.

a nemz. szinh. nyugdíjintézeti korm. választmány tagja s jegyzője.

Bécsi börze július	Távirati közlés						
	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Státuskötelezvény 5 %	85 ³ / ₈	85 ³ / ₄	—	85 ⁷ / ₈	85 ⁷ / ₈	85 ⁷ / ₈	85 ¹³ / ₁₆
dto. 4 1/2	—	—	—	—	—	—	—
1834-ki sorsjegyek 100 ftos	—	—	—	227 ¹ / ₄	—	—	—
1839-ki " 100 ftos	126 ¹ / ₄	—	—	—	126 ¹ / ₄	—	126 ¹ / ₄
Bankrészvény darabja	—	—	—	1260	1264	1263	1260
Éjszaki vaspálya oszt.	1710	1710	—	1715	1717 ¹ / ₂	1715	—
Dunagőzhajózási részvény	583	580	—	583	584	585	588
Angaburg	130	130	—	130 ¹ / ₄	129 ³ / ₄	130 ¹ / ₄	131 ¹ / ₄
Hamburg 100 Beotalléért	96	96 ¹ / ₈	—	96	96	96	97
London 1 font sterlingért.	12.41	12.44	—	12.39	12.37	12.42	12.47
Páris 300 frankért	153	152 ³ / ₄	—	152 ¹ / ₂	152 ¹ / ₄	153	154
Cs. kir. arany	36 ¹ / ₄	—	—	—	—	35 ³ / ₄	36 ³ / ₈
Erüst	29	29	—	29	28	29	30
Dunavizallás július	[5.19' 1" 6" 0f. 12. 9' 3" 0" 0f. 13.19' 3" 0" 0f.]						

Jelenlegi gabona-ár.

Austriai mérők. — (Pengő pénzben.)

Pest, július 11-kén: Buza 5 ft. 52 kr. — 6 ft. 56 kr. — Kétszeres 5 ft. 20 kr. — 5 ft. 36 kr. — Rozs 5 ft. 20 kr. — 5 ft. 36 kr. — Árpa 2 ft. 24 kr. — 3 ft. 12 kr. — Zab 2 ft. 44 kr. — 2 ft. 48 kr. — Kukoricza 3 ft. 12 kr. — 3 ft. 44 kr.

Felölös szerkesztő: Pákh Albert.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

„Vasárnapi Ujság“

hat hónapi azaz: július-decemberi folyamára.

Előfizetési feltételek:

július hótól december utolsójáig postán küldve minden egyéb költség nélkül 1 ft. 30 kr. p. p.
 Budapesten házhozhozóval szintén 1 ft. 30 kr. p. p.
 A kiadó-hivatalból elvitetve 1 ft. — — p. p.

Tíz előfizetett példányra egy ingyen-példány jár.

Az előfizetési pénzeket e cím alatt:

„A Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalának PESTEN,“

bérmentesen beküldetni kérjük.

☞ A t. cz. gyűjtő-urak tisztelettel kéretnek a kezeiknél levő előfizetési ivaik mielőbbi beküldésére, hogy a lapok elküldése annál gyorsabban eszközölthessék.

Landerer és Heckenast kiadók,
 egyetem-utca, 4-dik szám.

42 Epen most jelent meg Heckenast Gusztávnál Pesten, és 2-3
 Edelmann Károly, pesti könyvárusnál, váczi-utca 7. sz.,
 úgy mint minden hiteles könyvárusnál kapható:

Die Ackergeräthe

und

landwirthschaftlichen Maschinen

der herzogl.

August von Sachsen-Coburg-Gotha'schen

Ackergeräthe-Fabrik zu Rima-Szécs in Ober-Ungarn.

Kurzgefasste

Anleitung zur praktischen Anwendung

derselben,

nebst einem Anhang,

betreffend die Grundzüge zur Einführung eines

BEWIRTHSCHAFTUNGS-

beziehungsweise

Fruchtwechsel-Systems.

Dargestellt von

FRANZ RITTER von INNFIELD,

herzoglich August von Sachsen-Coburg-Gotha'schen Wirthschafts-Verwalter in Bács in Ungarn, vordem Begründer und Dirigent zweier Ackergeräthfabriken, wirkendes Mitglied der k. k. patr. ökonom. Gesellschaften in Böhmen und Mähren.

Zweite, mit Abbildungen von Geräthen vermehrte Auflage.

1854. Füzve. Ára 48 p.kr.

Pusztahaszonbérlet.

Jász-Mihálytelek községének Pusztá Sz. Lászlói birtok része, 2300 hold, 80 holdat kivéve legelőül használt pihenő-föld — a félegyházi pályafőtől egy órányi távolban, lakházzal, istállóval — f. évi aug. 1-jén tartandó árverés útján, ugyan f. évi Sz. Mihály napjától számítandó 6 évre, szabad használatra haszonbérbe adatik. Bővebb értesítést bérmentes levelekre adhat a község jegyzői hivatala.

55-1-2

NAGYSZERÜ, Pesten még eddig soha nem létezett

FEHÉR-RUHATÁR

található a váczi-utczában

az „Ypsilantihoz“ czimzett kereskedésben Pesten, ugyanis:

Férfi-ingek rumburgi vagy hollandi vászonból
 2 ft. 45 kr., 3 ft., 3 ft. 30 kr., 4 ft., 4 ft. 30 kr., 5 ft., 5 ft. 30 kr., 6 ft.,
 6 ft. 30 kr., 7 ft., 8 ft., 9 ft., 10 ft., 12 forintjával.

Színes férfi-ingek 300 különféle mustrában

1 ft. 30 kr., 1 ft. 40 kr., 1 ft. 50 kr., 2 ft., 2 ft. 30 krajczárjával.

Sima női-ingek rumburgi vagy hollandi vászonból

2 ft., 2 ft. 30 kr., 3 ft., 3 ft. 30 kr., 4 ft., 5 forintjával.

Női-ingek schweitz mellel és pásztákkal

(Streif), készítve hollandi vászonból 4 ft. 30 kr., 5 ft., 5 ft. 30 kr., 6 ft.,
 6 ft. 30 kr., 7 ft., 8 forintjával.

Tiszta és minden pamut-keveréstől ment vászonért
 kezesség vállalatik.

4-(9-12)

47

3-6

NAGY-KANIZSÁN

megjelent s kapható a szerzőnél
 valamint minden hiteles könyvárusnál:

Az

ARVA-ÜGYEK

s azok

gyakorlati vezetésének módja.

A magas kormányrendeletek- s leg-
 újabb törvényekre alapítva.

Közhasználatul írta

Szobovics Ferdinánd,

tolnok a cs. kir. szolgabírói hivatalnál N.-
 Kanizsán.

Két kötet, Borítékba füzve 3 ft. 30 kr.

☞ Hogy e munka mindkét kötetét a bolti áron alul is, a még venni ohajtó mielőbb magának megszerezhesse, — a közkívánatnak felelve — egész folyó 1854. évi július 31-ig bezárólag, a két kötet ára 2 ft. 50 kr. p. p. leend, mely áron egy a szerzőnél mint minden hiteles könyvárusnál — postán küldve pedig 3 ft. 10 kr. on — megszerezhetni. — Minden kifizetett 10 példány után 1 tisztelet-példány adatik. — A mondott határnapon tol a bolti-ár mindenestre beálland. — Pénzek és levelek egyedül bérmentesen fogadtatnak el.

☞ Jelen munkának csak az I. kötet, és a II. kötet I-ső füzete kapható. Tökéletesen megjelenik folyó évi július 1-jén.

Ezen munka kapható lesz Pesten Magyar M. könyvárusnál 8 nap után; Müller Gyula, Edelmann K., Emich G., Geibel A. és Kilian-nál későbbben.

Sajtoló élesztő gyártás.

Földbirtokosok, gazdászok, pálinkaégetők és serfőzőknek tudomásul: 100 font kukoricából 9-12 foknyi szeszt és 6-8 font legfinomabb sajtoló élesztőt bizonyosan nyerhetni, betanít és efféle intézeteket felszerel, egy az e tárgyban gyakorlatilag kiképzett és tanult technikus. Bővebb értesítést, de csak bérmentes levelekre nyerhetni Aschermann T. mérnök, gazdasági- és erdőszeti intézetében Bécsben, Graben 1134. sz. a. 45-3-3

54

1-0

GEIBEL ARMIN

pesti könyvárusnál jelent meg és minden könyvkereskedésben kapható:

A

természet könyve

(Dr. Schödler F. után),

magában foglaló: Természetant, csillagászatot, vegy-, ásvány-, föld-, életmü-, növény- és állattanokat; a természet-ismeret minden barátságát, különösen a gymnasiumok és feltanodák növendékeinek ajánlva. A 6-dik kiadás után magyarra tették Jánosy Ferencz, Mentovich Fer. és ifj. Szász Károly, nagy-körösi felgymnasiumi tanárok. Számos a szövegbe nyomott ábrákkal, csillag-abroszszal s színezett könyvomatú földtani ábrával. — Ára 3 ft. 24 kr. Finoman kötve 4 forint.

☞ Merőben feleslegesnek hiszik e jeles mű fontosságára és használhatóságára hívni föl az olvasó figyelmét, kivált a mai korban, midőn a természettudományok iskolában és életben, első rangu érvényre emelkednek. A magyarra átdolgozás jelességéről az átdolgozó tanárok nevei kezkeskednek. — A kiállítás irodalmunkban eddig páratlan szépségűnek mondható.

Epen most jelent meg

Heckenast Gusztávnál
 Pesten (barát-tér, kalap-utca, 1-ső szám):

Vezérlés

a
 szemlélő oktatásra.

Kérdésekben és feleletekben;

melly szerint

a növendékek a mindennapi élethez tartozó tárgyakkal közelebb-ről megismertetnek, zsenge elméjükben a képzelő és gondolkodó tehetség ébresztetik és szívökbe a keresztényi főerények első magvai oltatnak.

DENZEL,

praelatus és iskolai főtanácsnok
 német utmutatása szerint magyarázva.
 8-rét. Kötve 24 pkr.

Epen most jelent meg

Heckenast Gusztáv kiadónál (kalap-utca 1 szám, 1 emelet),
valamint minden hiteles könyvvarusnál kapható:

Helység jegyzője hivatásában

mint

a község hivatalnok és tanácsadója.

SEGÉDKÖNYV

községek, községi előljárók, községi tagok, községi hivatalnokok,
helységi jegyzők stb. számára.

HAHN MIHÁLY,

Pest-Pilis megyei hatóság cs. kir. al-adófelügyelőjétől Pesten.

(Magyar-német kiadás).

Előfizetési ára augusztusig 3 forint pengő pénzben.

TARTALOM:

Előszó.

Bevezetés.

I. Az austriai császári államkoronaországai szervezeti intézmények alapelvei. — II. Ideiglenes határozatok a cs. k. megyehatóságoknak oly községek község-ügyekbeni hatásköréről, melyek, a jobbágy-ságnak és uradalmi törvényhatóságnak megszűntetésével, az előbbi felügyeletet elvesztették.

Első osztály.

A legszükségesebb kellek a hivatalos kezelésnél és az ügyvitel mintázaival, a községekre nézve.

Első szakasz.

Oktatás a községi tulajdon kezeléséről, a vagyonkezelés iránti vezérleveket, továbbá a leltár és költségterv (Präliminare) készítését, a pénztárkezelést s a számadástétel érdekölég; falusi és városi községekre nézve, Buda és Pest szabad királyi városok kivételével. — A községi tulajdon fogalma. — Rendelkezéssel bíró községi vagyon. — Kezelési közlöny és a kezelés főelvei. — Leltár. — Költségszámítási terv. — Pénztárkezelés. — Számadás. — Ellenőrködés.

Második szakasz.

A hivatalos beadványok följegyzéséről, elintézéséről s úrszéről minden oly közügyekben, melyekben a községek a felsőbbi hatóságot közrehatásukkal elősegíteni kötelesek.

Harmadik szakasz.

Oktatás a község előljárói számára az egyenes adók és adójárelékoknak őket illető beszedése és befizetése iránt. — I. Fejezet. Kötelezettségei a községeknek az adóbefizetést illetően. — II. Fejezet. Segédesszközök és intézkedések az adóbeszedés iránt. — III. Fejezet. Adóbeszedés. — IV. Fejezet. Adóbeszolgáltatás. — Általános határozatok.

Második osztály.

Közrehatása a községeknek minden a cs. k. szolgabírói hivatalt illető ügyekben.

I. Közsend és rend feletti örökös. —

56

1-2

Kosztos ifjak!

Budán a várban, bécsikapu-utca 181-ik szám alatt második emeleten, minden körbéli tanuló, bármely iskolába járjanak is, legutányosb feltételek mellett **kosztba** és **szállásra** felfogadtatnak.

Bővebben értekezhetni *Biedermann Fejencz*nél ugyanazon házban.

38

Biztosítás

6-8

a jégverés ellen.

A jégverés ellen költsézősen biztosító magyar egyesület a földnek mindennemű természet jutányos díjak mellett

Heckenast G., pesti kiadó-könyvvarusnál, épen most jelent meg és **Edelmann Károly**, pesti könyvvarusnál, vácz-utca 7. sz.,
ugy mint minden hiteles könyvvarusnál kapható:

Illendőség-tan

vagyis

a mivelte és jó erkölcsü magaviselet szabályai.

TOLDALÉKUL

életre hasznos tanuságok gyűjteménye.

Irta

Sasku Károly.

1854. — 424 lap kis 8-rét. — Füzve 1 forint pengő pénzben.

TARTALOM:

Az illendőség-tan fogalma és alapszabályai.

I. RÉSZ.

ÁLTALÁNOS ILLTAN.

Az illendő magaviseletre általánosan megkivántató tulajdonságokról.

I. Szakasz.

A személyi illendőségről.

I. *Cikkely.* A külső személyi-illendőségről 1) testi, 2) öltözeti, 3) magatartási, 4) teshordozási, 5) szólamai, 6) a külsőt illető egyéb mellékes illendőségről.

II. *Cikkely.* A belső személyi-illendőségről, vagyis az illendőségre megkivántató belső tulajdonságokról. 1) értelmi, 2) erkölcsi tulajdonságokról.

II. Szakasz.

A cselekvési illendőségről.

I. *Cikkely.* Az erkölcsi cselekvési-illendőségről. 1) önszemélyi magaviseleti, 2) mások iránti magaviseleti vagyis másokkal bántási illendőségről.

II. *Cikkely.* A kezelési cselekvési-illendőségről. 1) magános foglalkozási, 2) mások dolgabani vagyis ügyvivési illendőségről.

II. RÉSZ.

ALKALMAZOTT ILLTAN.

Az illendő magaviseletről egyes körülményekben.

I. Szakasz.

Az illendőség szabályai a helyre, időre és körülményekre nézve, melyekben másokkal összejövünk.

I. *Cikkely.* A helyre nézve: 1) magános helyeken, 2) köz helyeken.

II. *Cikkely.* Az időre nézve.

III. *Cikkely.* A körülményekre nézve: 1) kedvező körülményekben, 2) kedvezetlen körülményekben.

Uj magyar-német

LEVELEZŐ

vagyis

gyűjteménye a polgári életben előforduló
mindenféle iratoknak,

mint: köszöntő-, köszönő-, mentegető-, meghívó-, kérő-, ajánló-, emlékeztető- és intő-, baráti- és szerelmes-levelek, valamint: kötelezvények, nyugtatóványok, váltók, utalványok, bizonyítványok, meghatalmazások, folyamodások, szerződések, végintézetek, stb.

a leghasználtabb czimekkel együtt.

Szerkeszté: **KARÁDY IGNÁCZ.**

Második bővített, javított s hivatalos részében az uj körülményekhez alkalmazott kiadás. — **Szakértő felügyelés alatt.**

Nagy 8-rét füzve 30 p.kr.

II. Kihirdetése a törvényeknek és rendeleteknek. — III. Felügyelet az ország- és község határaitra s megyéire. — IV. Hatály, elemi csapások, éhség s egyéb inségi esetek alkalmával. — V. Birtok-háborításoknál. — VI. Országos közföldmívelési ügyekben. — VII. Víziművek-, hidak- és utak-építését, nem különben hajómalmokat illető ügyek. — VIII. Kereskedelmi s iparüzleti-ügyek. — IX. Összeírás, községekre tartozás, katonai, rokkantak és honlevelek iránti ügyek. — X. Előfogatszolgáltatás és beszállásolás. — XI. A hadsergnek élemezése. — XII. Házassági ügyek. — XIII. Árverésügyek. — XIV. Rendőr-igazgatási ügyekben. — XV. Sajtó- s egyet-ügyek. — XVI. Az ünnep- s vasárnapok megünnepléseire ügyelet és a vallás háborításainak meggátlása. — XVII. Idegeni rendőrség-, utlevél- s kiutasításügy, czirkálások. — XVIII. Szegény-ügy. — XIX. Egészség-ügy. — XX. Közkerécségi rendőrség. — XXI. Tisztaság- és uti-rendőrség. — XXII. Cseléd-ügyi-rendőrség. — XXIII. Tűz- s építési-rendőrség. — XXIV. Vásár- s iparüzleti-rendőrség s mértékhitelítési ügy. — XXV. Mezei-, erdei- és vadászati-rendőrség. — XXVI. A cs. kir. szolgabírói hivatalrai hivatkozás. — XXVII. A rendőrségi szabályok megsértésénél határozatok. — XXVIII. Alapítványi ügyek. — XXIX. A házasság kihirdetése alóli fölmentmény megadása, egyházi- és paplakok építési, valamint a papi illetékek ügyei. — XXX. Iskolai ügyek. — XXXI. A községi ügyek kezeléséről felügyelet. — XXXII. A törvények kezelése. — XXXIII. Katonai segély megrendelése. — XXXIV. A csendőrségi viszonyok. — XXXV. A szolgabírói hivatal tekintélye fontartása.

Harmadik osztály.

Közrehatása a községeknek minden bírói ügyekben.

Függelék.

Szabványjavaslat mintája egy nyung-, özvegy- és árva-véd-intézet alapítására a helységjegyzők számára Magyarországon.

biztosítja a jégvihar ellen, és szabályai értelmében, nemcsak a legkisebb károkat téríti meg, de azokat is, melyek a jégverés-sel ugyanazon idő alatt járó szélvész által okozottak, mely körülménynek semmi más fenálló intézetnél helye nincsen.

Ennélfogva a t. cz. szőlő- s földmívelő községek illendően felkértek: természetmennyeit a fennevezett honi egyesületnél ezen rémitő s dühében *fel nem tartható elem* ellen biztosítani, s magát a kártól megmenteni.

Biztosítások elfogadtatnak, és minden kellő tudósítás a legnagyobb készséggel adatik Pesten az igazgatóság (Nagyhid-utca Weisz ház, 12. sz. alatt 2. emelet) és országszerte az egyesületnek minden ügynőkségei által.